

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2021 Vol. 1

www.navoiy-uni.uz
www.goldenscripts.navoiy-uni.uz

BOSH MUHARRIR Shuhrat Sirojiddinov
BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI Karomat Mullaxo'jayeveva (o'zbek) Qosimjon Ma'murov (ingliz)
MAS'UL KOTIB Ilyos Ismoilov
TAHRIR HAY'ATI Zaynobiddin Abdirashidov Karl Rayxl (Germaniya) Seyhan Tanju (Turkiya) Kamol Abdulla (Ozarbayjon) Vahit Turk (Turkiya) Isa Xabibeyli (Ozarbayjon) Benedek Peri (Vengriya) Teymur Kerimli (Ozarbayjon) Eunkyung Oh (Koreya) Mark Toutant (AQSh) Boqijon To'xliyev Qosimjon Sodiqov Nurboy Jabborov G'aybulla Boboyorov Vali Savash (Turkiya) Kimura Satoru (Yaponiya) Hamidulla Dadaboyev Aftondil Erkinov Rashid Zohidov Baxtiyor Abdushukurov Almaz Ulvi (Ozarbayjon) Dilnavoz Yusupova Qo'ldosh Pardayev Elchin Ibrohimov (Ozarbayjon) Nodirbek Jo'raqo'ziyev

MUNDARIJA	
MATNSHUNOSLIK	
Muhammadjon Imomnazarov Olti devon muqoyasasi	3
Sohiba Madirimova "Majmuayi muxammasoti ash-shuaroyi Feruzshohiy" to'plamida Mutrib she'rlari	22
Ilova. Matn	38
ADABIYOTSHUNOSLIK	
Shuhrat Sirojiddinov Ahliy Sheroziy qasidasida Alisher Navoiy madhi	53
Husniddin Eshonqulov Alisher Navoiy oshiqona g'azallarining badiiy qurilishiga oid o'ziga xosliklar	69
Murtazo Saydumarov Haririy maqomalarida Qur'oniy iqtiboslar	87
Ilyos Ismoilov Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostoni debochasi badiiyati	101
TILSHUNOSLIK	
Samixon Ashirboyev Areal lingvistikada takson tushunchasi talqini	119

EDITOR IN CHIEF	
Shuhrat Sirojiddinov	
DEPUTY EDITOR IN CHIEF	
Karomat Mullakhojaeva (Uzbek)	
Kasimjon Mamurov (English)	
EXECUTIVE SECRETARY	
Ilyos Ismailov	
EDITORIAL BOARD	
Zaynabiddin Abdirashidov	
Karl Rechl (Germany)	
Isa Habibeyli (Azerbaijan)	
Benedek Peri (Hungary)	
Teymur Kerimli (Azerbaijan)	
Eunkyung Oh (Korea)	
Mark Toutant (USA)	
Bakijan Tukhliev	
Kasimjan Sadikov	
Nurboy Jabborov	
Gaybullah Babayarov	
Vali Savash (Turkey)	
Onal Kaya (Turkey)	
Kimura Satoru (Japan)	
Vahit Turk (Turkey)	
Seyhan Tanju (Turkey)	
Aftandil Erkinov	
Rashid Zahidov	
Atabek Juraboev	
Bakhtiyar Abdushukurov	
Almaz Ulvi (Azerbaijan)	
Yusupova Dilnavoz	
Kuldosh Pardaev	
Elchin Ibrahimov (Azerbaijan)	
Nodirbek Jurakuziev	

CONTENTS	
TEXTOLOGY	
Muhammadjon Imomnazarov	
The comparison of the six diwans (poetry)	3
Sohiba Madirimova	
Mutrib's mukhammasses in the collection "Mazhmui mukhammasoti ash-shuaroi Feruzshakhiy"	22
Appendix. Text	38
LITERATURE	
Shuhrat Sirojiddinov	
The praise (madh) of Alisher Navoi in the qasida by Ahli Shirazi	53
Husniddin Eshonkulov	
Peculiarities of the artistic construction of Alisher Navoi's romantic ghazals	69
Murtazo Saydumarov	
Qur'anic quotes in Hariri maqamats	87
Ilyos Ismoilov	
The poetry of the preface (debacha) of Alisher Navoi's epic "Sadd-i-Iskandari"	101
LINGUSTICS	
Samikhon Ashirboev	
The interpretation of the concept of taxon in areal linguistics	119

“Majmuayi muxammasoti ash-shuaroyi Feruzshohiy” to‘plamida Mutrib she’rlari

Sohiba Madirimova*

Abstrakt

“Majmuayi muxammasoti ash-shuaroyi Feruzshohiy” to‘plami Xorazm adabiy muhiti ijodkorlari lirik asarlarini o‘zida jamlagan yirik manba hisoblanadi. Majmua shoh farmoniga binoan XIX asrning ikkinchi yarmida Tabibiy tomonidan tuzilgan. Unda Tabibiyga zamondosh bo‘lgan ijodkorlar she’rlaridan ham namunalar kiritilgan. O‘z davri adabiy muhiti haqida qimmatli ma’lumotlar beruvchi mazkur manba hozirda O‘zbekiston Fanlar akademiyasi Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti asosiy fondida 1134-raqami bilan saqlanadi. Majmuaning boshqa majmualardan farqi muxammas janridagi she’rlardan tarkib topgani bilan ajralib turadi. Ijodiy merosidan eng ko‘p namunalar kiritilgan shoirlardan biri Muhammad Hasan devon Hoji Tabib o‘g‘li Mutrib Xonaxarobdir.

Maqolada Mutrib Xonaxarobning ustoz shoirlar Ogahiy hamda Feruz g‘azallariga bog‘lagan muxammaslari tahlil etilgan. Mutribning qo‘lyozma devon nusxalarida uchramaydigan muxammaslarining badiiy xususiyatlari o‘rganilgan. Unda shoir g‘azalining vazn, mazmun kabi qirralarni saqlashi va kiritgan yangiliklari, mazmundagi tadrijiylik rivojiga e’tibor qaratilgani birlamchi manbalar asosida dalillangan. Shoirning majmuaga kiritilgan muxammas hamda musaddaslari qo‘lyozma devonga ko‘chirilgan she’rlari bilan qiyoslanib, matnshunoslik hamda manbashunoslik aspektida o‘rganildi.

Kalit so‘zlar: *qo‘lyozma, majmua, masnaviy, g‘azal, she’r, muxammas, manba.*

* *Madirimova Sohiba Maxmudovna* - tayanch doktorant (Ph.D), Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti, O‘zbek adabiyoti tarixi va folklor kafedrası.

e-pochta: madirimova@navoiy-uni.uz

ORCID ID: 0000-0002-8609-6351

Kirish

O'zbekiston Fanlar akademiyasi Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti fondida saqlanayotgan 1134-raqamli qo'lyozma mumtoz adabiyotimiz tarixi uchun qimmatli manbalardandir. XIX asrning ikkinchi yarmida kitobat qilingan ushbu majmuada XIX asr Xorazm adabiy muhiti shoirlarining lirik asarlar jamlangan. Yana bir muhim jihati, majmuadan o'sha davr shoirlari tomonidan Feruz g'azallariga bog'langan muxammaslar joy olgan.

Rus olimi A.N.Samoylovich 1909-yili Xivaga qilgan ilmiy ekspeditsiyasi to'g'risida yozgan tadqiqotlaridan birida [Samoylovich 1909, 2-29], filologiya fanlari doktorlari M.Yunusov "Komil Xorazmiy" nomli asarida [Yunusov 1960, 37-38], G'.K.Karimov "O'zbek adabiyoti tarixi" kitobida [Karimov 1966, 67], B.Valixo'jayev "XV-XIX asrlar o'zbek adabiy-tanqidiy qarashlari tarixidan" [Valixo'jayev 1964, 146] hamda F.G'anixo'jayev "Tabibiy tuzgan ikki majmua haqida" [G'anixo'jayev 221-218-betlar]gi maqolalarida bu majmua yuzasidan dastlabki ma'lumotlarni berganlar. Ushbu majmuaga ko'chirilgan Muhammad Xasan Mutrib she'rlari adabiy manbashunoslik hamda matnshunoslik aspektida o'rganishda muhim ahamiyatga ega.

Asosiy qism

"Majmuayi muxammasoti ash-shuaroyi Feruzshohiy" deb nomlangan ushbu qo'lyozma avvalida qizil siyohda: "Debochayi masnaviyoti muxammasotu majmuat ush-shuaroyi Feruzshohiy doma mulkahu va davlatahu va zayyada umrahu va shavkatahu..." sarlavhasi qo'yilgan. *Bismillohir Rahmonir Rahim*dan keyin hamd, na't va to'rt xalifa vasf etilgan she'rlar berilgan. Ogahiy ta'rifiga bag'ishlangan *mutaqoribi musammani mahzuf* vaznidagi o'n bir baytdan iborat masnaviy ustoz shoirga ehtirom namunasidir. Muallif ushbu masnaviyda Ogahiyning vasf etar ekan, *zamiri koni suxan* ekanidan so'z ochadi. So'zi dil oynasiga sayqal beruvchi durga tashbeh etiladi. "O'zi balog'atga, so'zi fasohatga ma'dan" bu zot qachon *suxan oshkor aylasa, fazl eli jon nisor qilishini* ta'kidlaydi.

Qo'lyozmada masnaviydan keyin Feruzning Ogahiy g'azallariga bog'lagan muxammaslari ko'chirilgan. Majmuada, bundan tashqari, Sultoniy, Sodiq, Sa'diy, G'oziy, Asad, Bayoniy, Oqil, Mirzo, Nozir, Shinosiy, G'ulomiy, Purkomil, Kamoliy, Inoyat, Doiy, Ojiz, Haqiriy, Niyoziy, Xokiy, Habib, Yusuf, Tabibiy, Rog'ib, Devoniy, Mutrib Xonaxarob, Avaz, Nadimiy, Xodim, Chokar, Muznib, Umidiy, Totor kabi 33 nafar shoirning avval Ogahiy g'azallariga, keyin Feruz

g‘azallariga bog‘lagan muxammaslari tartib bilan joylashtirilgan. Ogahiy g‘azallariga bog‘langan ushbu taxmislar, o‘z navbatida, uning o‘zidan keyingi Xorazm adabiy muhiti ijodkorlari uchun birday ustoz maqomida bo‘lganidan darak beradi. Majmua Sayyid Muhammad Rahim Bahodirxon soniy farmoniga binoan hijriy 1327/1909-yilda Tabibiy tomonidan tuzilgan.

Majmuada Muhammad Hasan devon Hoji Tabibo‘g‘li Mutribning Ogahiy hamda Feruz g‘azallariga bog‘lagan muxammaslari ham mavjud. Har bir muxammasdan oldin Tabibiy ularga atab yozilgan ikki va to‘rt satrdan iborat masnaviy matnini keltiradi. Barcha 33 nafar shoir she’rlaridan oldin ularning fazilatlarini ochib beruvchi masnaviylar bitilgani ushbu majmuaning tazkira xarakteriga ega ekanini ko‘rsatadi. Masnaviylar matni quyidagicha:

*Biri Mutrib ul zoru Xonaxarob –
Ki, nag‘amotg‘a qilg‘usi irtikob*

[Majmuayi muxammasoti... 1909, 22^b].

Yoki:

*Qilib Mutrib zoru Xonaxarob,
Bu olam aro mayli changu rubob.*

[Majmuayi muxammasoti... 1909, 53^b].

*Biri nazm elin Mutribi zor erur –
Ki, sozandayi changu setor erur.*

*Ongo gar xarob o‘lmasa xonasi,
Bu ash‘or bo‘lg‘usi afsonasi.*

[Majmuayi muxammasoti ... 1909, 79^{a/b}].

Mutribning “Xonaxarob” taxallusi bilan ijod qilgani hamda sozandalik qilib, kuy bastalagani haqida so‘z yuritgan Tabibiy yana bir o‘rinda nazmiy asarlar yozish unga shior bo‘lganidan so‘z ochadi. Zehni o‘tkir, o‘ziga ishongan inson ekanini aytadi. Quyidagi baytlar ham ushbu fikrni tasdiqlaydi:

*Vale gohi fikri musaddas qilib,
Muni qildi zohir muxammas qilib.
Kelib Mutrib ul zoru Xonaxarob –
Ki, hushu xiraddin erur bahrayob.*

[Majmuayi muxammasoti... 1909, 101^{a/b}]

*Muni aylamish zohir ul bo xirad –
Ki, fazl ahli ichra erur mu‘tamad.*

Dedi, Mutrib zoru Xonaxarob,

Bu shiorni jahd etib behisob

[Majmuayi muxammasoti... 1909, 129^{a/b}].

Bobojon Tarroh Xodim ham “Xorazm shoir va navozandalari” tazkirasida shoirning tanbur sozini maromida chala oladigan iste’dod sohibi bo’lgani, olti yarim notani yoddan bilgani, yetti turli ilmni, ya’ni she’riyat, musiqa, kitobat, tabobat, fors-tojik tillarini puxta egallagani, shu bilan birga, so’z bahsida hech bir kishidan yengilmasligi haqida ma’lumot beradi [Bobojon Tarroh 2011, 136-140].

Majmuada Mutribning Ogahiy hamda Feruz g’azallariga bog’lagan 5 ta muxammasi berilgan. Bular O’zFASHIda saqlanayotgan shoir devoni qo’lyozmalarida uchramaydi. Jumladan, shoir Ogahiyning *rajazi musammani solim* (- - V - / - - V - / - - V - / - - V -) vaznida yaratgan “*Jonbaxsh la’ling uzra to xat qildi paydo orazing*” misralari bilan boshlanuvchi g’azaliga taxmis bog’lagan. Muxammasning birinchi bandi quyidagicha:

*Qildi xirad begonasi ko’rgach, nigoro, orazing,
Aylab manga har lahzada mehr oshkoro orazing,
Bazming’a yetkurdi bu tun ming zebu oro orazing,
Jonbaxsh la’ling uzra to xat qildi paydo orazing,
Xurshid uza jam’ ayladi Xizru Masiho orazing*

[Majmuayi muxammasoti... 1909, 22^b, 23^a].

Shoir Ogahiyning 9 baytli g’azalidan uchinchi hamda oltinchi baytlarini tushirib qoldirib, 7 baytiga taxmis bog’lagan. Ijodkor Ogahiyning *rajazi musammani solim* (- - V - / - - V - / - - V - / - - V -) vaznidagi “Qosh-u ko’zung” radifli g’azaliga ham taxmis bog’lagan. Asarning birinchi bandi quyidagicha:

*Bir g’amzada soldi mango sonsiz yaro qoshu ko’zung,
Jonu dilimg’a yetkurur ming mojaru qoshu ko’zung,
Man xastadin yo topdimu jurmu xato qoshu ko’zung.
Vah, ne balodur bilmadim, ey dilrabo, qoshu ko’zung –
Kim, bir nazarda soldi o’t jonim aro qoshu ko’zung.*

Mazkur g’azal o’n uch baytdan iborat. Shoir tomonidan yaratilgan taxmis esa yetti banddan tarkib topgan. Ko’rinib turibdiki, g’azalning olti bayti, ya’ni uchinchi, beshinchi, sakkizinchi, o’ninchi, o’n birinchi hamda o’n ikkinchi baytlari shoir tomonidan tushirib qoldirilgan. Mana o’sha baytlar:

*Jonimg’a qo’ydi dog’lar rashk o’tidin xoli labing,
Ko’nglumga yetkurdi tumon dardu balo qoshu ko’zung.*

*Qoshu ko‘zung bedodidin dod aylasam ermas ajab –
Kim, ne jafolar qilmadi oxir mango qoshu ko‘zung.*

*Yo‘qtur mango ishqing aro yurmak tirik imkonikim,
Jonimni yo qaddu yuzung olg‘usi yo qoshu ko‘zung.*

*El qatlini qasd aylabon mastona qilg‘och bir nazar,
Soldi jahong‘a nolayi vo hasrato qoshu ko‘zung.*

*Aylay hayotim naqdini har dam nisoru sadqasi,
Yoshurmog‘il man zordin aylab hayo qoshu ko‘zung.*

*Majlis fazosida usul etgan chog‘i raqqos o‘lub,
Har g‘amzada yuz jon olur, ey mahliqo, qoshu ko‘zung
[Ta‘viz ul-oshiqin 1876, 112^{a/b}, 116^b, 117^a].*

Mutrib Ogahiyning “Orazing” hamda “Qoshu ko‘zung” radifli g‘azallariga taxmis bog‘lar ekan, ustozi g‘azallarining biror so‘zini o‘zgartirmagan. Ammo g‘azalning aksar baytlari tushirib qoldirilgan. Bizningcha, buning sabablarini quyidagicha izohlash mumkin:

birinchidan, shoir Ogahiy tomonidan yaratilgan ushbu g‘azallarning ba‘zi baytlariga har jihatdan muvofiq keluvchi taxmis bog‘lashga jur‘at eta olmagan;

ikkinchidan, shoir tayangan manbada, ya‘ni bayoz, majmua yoki devonlarga ko‘chirilgan variantlardagi qo‘lyozmalarda yuqoridagi baytlar qisqargan holda berilgan bo‘lishi ehtimoli bor;

uchinchidan, shoir g‘azalning o‘zi tanlagan baytlarigagina taxmis bog‘lagan bo‘lishi mumkin.

Feruzning o‘n bir baytli “Ohista, ohista” radifli g‘azaliga bog‘langan taxmisning birinchi bandi:

*Muruvvat ko‘rguzub huro nishon ohista, ohista,
Mayi la‘ling qilib rohat rason ohista, ohista,
Boqib yuz jilva birla har zamon ohista, ohista,
Mango rahm aylab ul shirinzabon ohista, ohista,
Yetushti boshim uzra nogahon ohista, ohista*

[Majmuayi muxammasoti... 1909, 54^{a/b}].

Ushbu muxammas 1127-raqamli qo‘lyozma majmua tarkibida ham uchraydi. Mazkur manbadagi va 1134-raqamli qo‘lyozmadagi matn o‘zaro qiyoslandi. Shu bilan birga, muxammasga asos

bo'lgan g'azal Feruzning Xiva ichon qal'a muzeyida saqlanayotgan 5884/11(105^a-bet)inventar raqamli qo'lyozma devon hamda Tabibiy tomonidan tuzilgan 1152-raqamli qo'lyozma majmua matni asosida qiyosan tekshirildi. Mutrib muxammasida Feruz g'azalining ba'zi o'rinlari o'zgartirilgani kuzatildi.

G'azalning ikkinchi baytidagi "qilg'ali" so'zi 1127 (57^b-bet), 1134 (54^{a/b}-bet)-raqamli qo'lyozma majmualarga "ayladi" tarzida tahrir etilib ko'chirilgan. Muxammasning ushbu bandi quyidagicha:

*Uzorin gulgul aylab jannatosa o'lgali gulshan,
Tarahhumlar qilib, bilkull bo'lurg'a bu kecha bir tan,
Ko'rub holi xarobim hajr aro ul dilbari purfan,
Firoqida qarorg'on ko'zlarimni **ayladi** ravshan,
Ochib **ruxsorayi** xurshedson ohista, ohista*

[Majmuayi muxammasoti... 1908, 57^b; 1909, 54^{a/b}].

1127-raqamli majmuada "Ochib ruxsorayi" birikmasidagi "ruxsorayi" so'zi "ruxsorani" shaklida ko'chirilgan.

Ushbu g'azalning sakkizinchi baytidagi "Qucharsan, quch" birikmasi 1127 hamda 1134-raqamli "Majmuayi muxammasoti..."ga ko'chirilgan muxammasda "Vagar quchsang" tarzida tahrir etilgan:

*Agar istarsen o'pmaklikni eng jonfizo la'lim,
Qucharsan quch belim engu miyon ohista, ohista
(G'azaliyoti Furuz 1894, 105^a).*

Mutrib muxammasida:

*Agar istarsen o'pmaklikni eng jonfizo la'lim,
Vagar quchsang belim engu miyon ohista, ohista
[Majmuayi muxammasoti... 1908, 57^b; 1909, 54^{a/b}].*

Bu kabi tahrirlar Mutrib tomonidan amalga oshirilganiga shubha yo'q, chunki aksar hollarda shoir yaratgan muxammas misralarining ayrim o'rinlarida matnga o'zgartirish kiritilgan.

Mutrib Feruzning savol-javob shaklidagi *hazaji musammani solim* vaznida yozilgan "Dedim, ko'zumni ravshan et, mehri jamoling ko'rsotib", deb boshlanuvchi yetti baytli g'azaliga ham taxmis bog'lagan. Taxmisning birinchi bandi quyidagicha:

*Bu ne itob, ul maning dardi nihonim qo'zg'otib,
Yetdim o'larga furqating domida g'am birla yotib,
O'zni nihon etmak nedur, yuz uzra zulfing torqotib,
Dedim, ko'zumni ravshan et, mehri jamoling ko'rsotib,*

Dedi, uzorim o‘tig‘a joning netarsan o‘rtotib.

[Majmuayi muxammasoti... 1908, 23^b-24^a; 1909, 79^{a/b}].

Feruz g‘azalining to‘rtinchi misrasida farq kuzatildi. Ushbu misradagi **sango bergum oni** birikmasi 1134 (79^b-bet)-raqamli qo‘lyozma majmuaga so‘zlar o‘rni o‘zgartirilgan holda ko‘chirilgan.

Dedim, visol ichra labing shahdi maning komim erur

*Dedi, **sango bergum oni** zahri firoq ichra qotib.*

[Majmuayi ash-shuaroyi payravi... 1908, 78^b].

Bag‘rimni qoni hajr aro sahboyi gulfomim erur,

Ishq ichra chekkan nolishim zotingg‘a payg‘omim erur,

Tokim tirikman, halqai zulfing mani domim erur,

Dedim, visol ichra labing shahdi maning komim erur,

*Dedi, **oni bergum sango** zahri firoq ichra qotib.*

[Majmuayi muxammasoti... 1909, 79^{a/b}].

Xuddi shu muxammas 1127-raqamli qo‘lyozma majmuaga asliyatga muvofiq ko‘chirilgan. Muxammasning to‘rtinchi bandi 1134-raqamli qo‘lyozma majmuaga “Bazm ichra topti shodlig‘ bu lahza **ko‘nglum uyi**” tarzida “ko‘nglumning” so‘zidagi “ning” qaratqich kelishigi tushirib ko‘chirilgan. Ushbu muxammas matni 1127-raqamli qo‘lyozma matni orqali tiklandi. Tahrir qilingan band quyidagicha:

*Bazm ichra topti shodlig‘ bu lahza **ko‘nglumning uyi**,*

Sunbulmu atrafshon erur boshingni, jono, gesuyi,

Ketdi ko‘zumdin tiyralig‘ tushgach jamoling partavi,

Dedim, labingni sharbati, shirinmu yo kavsar suyi,

*Dedi, bo‘lurmu har **suyi** obi baqog‘a o‘xshotib.*

[Majmuayi muxammasoti... 1908, 23^b-24^a].

Oxirgi misradagi “suyi” so‘zi 1134-raqamli qo‘lyozma majmuaga “suvni” tarzida ko‘chirilgan.

“Oni bergum sango” birikmasining o‘rni o‘zgarishi asar mazmuniga ta‘sir etmagan. Ammo kotibning e‘tiborsizligi bois “ning” qo‘shimchasi tushirib ko‘chirilishi vaznda saktalikni yuzaga keltirgan.

Nurboy Jabborov tahrirni hajm va ko‘lamiga ko‘ra ikki turga bo‘lib o‘rganishni tavsiya etadi: “1) butun matn tarkibiga oid tahrir; 2) matnning alohida qismiga aloqador tahrir” [Jabborov 2014, 28]. Misollardan ham ko‘rinib turibdiki, o‘rganilayotgan manbadagi

tahrirlar asosan matnning alohida qismiga oid. Yuqoridagi g'azalning maqta'siga ham Mutrib tomonidan juz'iy tahrir kiritilgan. Masalan, "Dedim, ko'zungdin o'rgulay Feruzg'a bir bo'sa ber..."ni muxammas misralaridagi "dilso'zg'a", "qunduzg'a", "navro'zg'a" so'zlari mos ravishda "Feruzg'a" tarzida o'zgartirilgan. She'r matni quyidagicha:

*Fosh aylabon mehru vafo man tashnayi dilso'zg'a,
Keldi qoshimg'a cho'lg'anib, sanjob ila qunduzg'a,
Ey Mutribo, emdi do'nub, har bir kuning navro'zg'a,
Dedim, ko'zungdin o'rgulay, bir bo'sa ber Feruzg'a.
Dedi, yuzumni og'ritur har yon xating nishi botib.*

[Majmuayi muxammasoti... 1908, 23^b-24^a; 1909, 79^{a/b}].

Feruzning to'qqiz baytli *rajazi musammani solim* vaznidagi "Labing" radifli g'azaliga Mutrib taxmisining birinchi bandi:

*Tushgach ko'zum qildi mani sargashtayi hayron labing,
Har nuktasida bergusi o'lgan tanimga jon labing,
Aylab oyo ilking tutub qilg'ung mango pinhon labing,
Yoqutdurmu bilmadim yo la'l, ey jonon, labing.
Yo orazing gulzorida bormu guli xandon labing*

[Majmuayi muxammasoti... 1908, 111^b-112^{a/b}; 1909, 101^{a/b}].

Shoir Feruz g'azalining ikkinchi baytidagi "jovidon", "jonon" so'zlarini "tozakim", "hayvon" so'zlari bilan almashtiradi. Masalan,

*La'lingni bir o'pmak bila topdim hayoti **jovidon**,
I'jozi Isomu ekan yo sharbati **jonon** labing.*

[Majmuayi ash-shuaroyi payravi... 1908, 395^a].

*To urg'ali ziynat uchun gulgun yuzingga g'ozakim,
Shavq ichra ko'nglum bulbuli har dam kirib parvozakim,
Ajzu niyoz etgach chog'i san yori sarvinozakim,
La'lingni bir o'pmak bila topdim hayoti **tozakim**,
I'jozi Isomu ekan yo sharbati **hayvon** labing.*

[Majmuayi muxammasoti... 1908, 111^b-112^{a/b}; 1909, 101^{a/b}].

Feruz g'azalining yettinchi bayti ham juz'iy tahrir qilingan. Mutrib "Doim ko'ngulda saqlabon pinhon labing**ning** shavqini" misrasidagi "ning" qaratqich kelishigini tushirib, she'r misralarining birinchi, ikkinchi, uchinchi misralariga mos ravishda "ni" tushim kelishigini qo'llaydi. Masalan:

*Jon ichra tun-kun osradim jonon labingni shavqini,
Aylab dili mahzunima mehmon labingni shavqini,*

*Xavf aylab ag‘yor ahlidin olon labingni shavqini,
Doim ko‘ngulda saqlabon pinhon **labingni** shavqini,
Emdi yetibman o‘lgali o‘ptur mango pinhon labing.*

Nafas Shodmonovning yozishicha: “... matn muallifi harakatdagi voqelikni aks ettirar ekan, muayyan ijodiy ruhiy jarayonni kechiradi. Shu jarayonda u obyektiv va subyektiv sabablar ta’sirida matnning ayrim o‘rinlariga munosabatini o‘zgartirishi va ularga turli hajmlardagi tuzatishlar kiritishi mumkin. Bunday tuzatish va o‘zgartirishlar matnning materiali, yaratilishi, shakllanishi, qurilishi va hokazo tarixiy, badiiy, g‘oyaviy hamda uslubiy jihatlarini o‘rganishga asos bo‘ladi” [Shodmonov 2009, 22]. Garchi majmuadagi Mutrib she’rlarida harakatdagi voqelik aks etmagan bo‘lsa-da, muallif muayyan ijodiy ruhiy jarayonni kechirgani aniq. Matndagi tahrirlar ayni shu ijod jarayoni mahsuli sifatida baholanmog‘i kerak. Shu bois tahrirlar, asosan, matnni mukammallashtirishga xizmat qilgan.

Yuqorida tahlil etilgan muxammaslar O‘zR FA Sharqshunoslik instituti Hamid Sulaymon hamda asosiy fondlarda saqlanayotgan 2679/II, 903/V, 906/VII raqamdagi Muhammad Hasan devon Xoji Tabib o‘g‘li Mutrib qo‘lyozma devonlariga ko‘chirilmagan. 1134 - raqamli qo‘lyozma muxammasot shoir devonlari tuzilgandan bir yil keyin ko‘chirilgan. Vaholanki, ushbu muhammasotlardan biri 1127-raqamli qo‘lyozma hijriy 1326, milodiy 1908-yilda ko‘chirilgan bo‘lsa-da, (2679/II raqamli qo‘lyozma bilan bir yilda ko‘chirilgan, 903/V inventar raqamli qo‘lyozma 1907, 1908, 906/VII raqamli qo‘lyozmaning ko‘chirilgan yili ma’lum emas) yuqoridagi uchta devonga ham kiritilmagan. Ushbu muxammaslar hajmi turlicha bo‘lib, eng kichik hajmdagisi 7 band, eng katta hajmdagisi esa 11 banddan iborat.

1134-raqamli qo‘lyozma muxammasotga ko‘chirilgan ba’zi muxammaslar (Feruzning 7 bandli “Dedim, ko‘zumni ravshan et, mehri jamoling ko‘rsatib...” misrasi bilan boshlanuvchi, 11 bandli “Ohista, ohista”, 7 baytli “Labing”, Ogahiyning “Qoshu ko‘zung” radifli muxammaslari) 1908-yilda ko‘chirilgan 1127-raqamli qo‘lyozma muxammasotda ham bor. Faqat Ogahiyning 7 bandli “Orazing” radifli muxammasigina ushbu qo‘lyozma muxammasotda uchramadi.

Mutribning 2679/II raqamli devoniga kirgan bitta muxammasi va ikkita musaddasi 1134-raqamli majmua tarkibida ham uchraydi. Biroq mazkur she’rlarning ushbu ikki manbadagi matnlari qiyoslanganda, farqlar kuzatildi. Masalan, *Ko‘rgach yuzingni ketdi ilkimdin ixtiyorim...* misralari bilan boshlanuvchi 9 bandli

muxammasning to'rtinchi misrasi devonga: *Bu dam kelib boshimg'a daf' aylagil xumorim...* kabi ko'chirilgan. 1134 inventar raqamli qo'lyozma majmuada esa *Bir tun kelib yonimg'a raf' aylagil xumorim* tarzida tahrir qilingan.

Lug'atda [Navoiy asarlari lug'ati 1972, 523] "Raf' aylamak" birikmasi ikki xil ma'noni anglatadi. 1. Ko'tarish, yuksaltirish; 2. Yo'q qilish. "Daf' aylamak" esa qaytarmoq, rad qilmoq, ketkazmoq, haydamoq ma'nolariga ega [Navoiy asarlari lug'ati 1972, 184]. Muxammas misralarini tahlil qilganda, mazmunan *daf'* so'zi to'g'ri keladi.

Bundan ko'rinadiki, majmuani asl nusxadan ko'chirish jarayonida bu kabi ayrim nozik jihatlar e'tibordan chetda qolgan. Muallif bunday xatoga yo'l qo'ymaydi. Ammo qo'lyozma devonga ko'chirilgan ushbu muxammas matnida ham bir qancha o'rinlarda vazn saktaligi kuzatiladi.

Ikki manbadagi tafovutlar quyidagi jadvalda ko'rsatildi:

1-jadval

No	2679-raqamli qo'lyozma devon	1134 -raqamli majmua
Birinchi banddagi farqlar:		
1/1	<i>Ko'rgach yuzingni ketdi ilkimdin ixtiyorim,</i>	<i>Ko'rgach yuzingni ketdi ilkimdin ixtiyorim,</i>
	<i>Chiqdi falakka, ey sho'x, ishqingda ohu zorim,</i>	<i>Chiqdi falakka, ey sho'x, ishqingda ohu zorim,</i>
	<i>Mag'ruri husning o'lg'och hech qolmadi qarorim,</i>	<i>Mag'ruri husning o'lg'och hech qolmadi qarorim,</i>
	<i>Bu dam kelib boshimg'a daf' aylagil xumorim</i>	<i>Bir tun kelib yonimg'a raf' aylagil xumorim</i>
<i>Oromijon nigorim, sarvi ravon nigorim.</i>		
Ikkinchi banddagi farqlar:		
2/2	<i><u>Vaslingg'a bermasang yo'l, ey sarvari diloro,</u></i>	<i><u>Soldi xayoli husning boshimg'a turfa g'avg'o,</u></i>
	<i>La'ling zilolin istab ko'nglumda <u>muncha savdo,</u></i>	<i>La'ling zilolin istab, ko'nglumda <u>yuz tamanno,</u></i>
	<i><u>Husning xayoli birla boshimda muncha g'avg'o,</u></i>	<i><u>Hajr ofatidin aylab qaddimni xam mudomo,</u></i>
	<i>Tokay jafo qilursan, tark aylamassan aslo,</i>	<i>Tokay jafo qilursan, kam aylamassan aslo,</i>
<i>Oromijon nigorim, sarvi ravon nigorim.</i>		

Uchinchi banddagi farqlar:		
3/3	<i>Fahm aylamassan, ey sho‘x, ishqingda muhtaloman,</i>	<i>Fahm aylamassan, ey sho‘x, ishqingda muhtaloman,</i>
	<i>Kelmasmu emdi rahming, bezori benavoman,</i>	<i>Kelmasmu zarra rahming, bir zori benavoman,</i>
	<i>Tokay tilab visoling shomi sahar gadoman,</i>	<i>Har dam tilab visoling sargashtayi gadoman,</i>
	<i>Vaslingdin, ey sumanbar, bilmon ne deb judoman,</i>	<i>Vaslingdin, ey sumanbar, bilmon ne deb judoman,</i>
Oromijon nigorim, sarvi ravon nigorim.		
To‘rtinchi banddagi farqlar:		
4/6	<i>Shavq o‘ti(g‘a) jong‘a yetgach beixtiyor o‘lubman,</i>	<i>Ishq o‘ti jong‘a etgach beixtiyor o‘lubman,</i>
	<i>Gul orazingni bir dam ko‘rmakka zor o‘lubman,</i>	<i>Mehri ruxingni har dam ko‘rmakka zor o‘lubman,</i>
	<i>La‘ling mayini(g‘a) jonon, behad xumor o‘lubman.</i>	<i>Shirin kaloming istab devonavor o‘lubman,</i>
	<i>Shirin kaloming istab ko‘b intizor o‘lubman.</i>	<i>La‘ling mayig‘a jono(n) behad xumor o‘lubman.</i>
Oromijon nigorim, sarvi ravon nigorim.		
Beshinchi banddagi farqlar:		
5/8	<i>Sansiz manga tiriklik dahr ichra bir jafodur,</i>	<i>Sansiz manga tiriklik dahr ichra bir jafodur,</i>
	<i>Zebo qading xayoli ko‘nglumga muttakodur,</i>	<i>Sarvi qading xayoli ko‘nglumga muttakodur,</i>
	<i>Baxtim kamolig‘a ham la‘li labing davodur.</i>	<i>Har g‘amza(nga), nigoro, jonu jahon fidodur</i>
	<i>Har g‘amzanga, nigoro, jonu jahon fidodur;</i>	<i>Chun murg‘i ko‘nglum iki zulfunga muhtalodur</i>
Oromijon nigorim, sarvi ravon nigorim.		
Oltinchi banddagi farqlar:		
6/7	<i>Chekmak ishim fig‘ondur la‘li ziloling istab,</i>	<i>Tinmay ko‘zumni ashki la‘ling zilolin istab,</i>
	<i>Har lahza iztirobim ikki hiloling istab,</i>	<i>Har lahza iztirobim ikki hiloling istab</i>
	<i>Sorg‘ordi orazim, chun nozik niholim(ng) istab,</i>	<i>Sorg‘ordi rangi ro‘yim, nozik niholing istab,</i>

	<u>Jodu ko'zing tilarda parvona xoling</u> istab,	<u>Qadim duto yuzungni bir dona xolin</u> istab,
Oromijon nigorim, sarvi ravon nigorim.		
Etтинchi banddagi farqlar:		
7/5	<u>O'rtar xayoli hajring, ey podshohi xo'bon,</u>	<u>O'rtar xayoli hajring, aylab ko'zumni giryon,</u>
	<u>Kulbam sori qadam qo'y chekdurma ohu afg'on.</u>	<u>Etdi chiqarg'a jonim, ey kokili parishon.</u>
	<u>Vomuq g'amida qoldim, ey kokili parishon.</u>	<u>Muncha jafo qilursan ne muddao sanga jon</u>
	<u>Muncha jafo qilursan, ne muddao sanga jon.</u>	<u>Chekmak ishim tunu kun shavq ichra ohu afg'on</u>
Oromijon nigorim, sarvi ravon nigorim.		
Devonga ko'chirilgan muxammasning sakkizinchi bandi majmuaga ko'chirilgan muxammas baytlaridan tubdan farq qiladi.		
8/4	<i>Ko'rma ravo jafoni boshingdin oylonaman,</i>	<i>Yig'larman hasratingdin begona bo'lmag'uncha,</i>
	<i>Tuz ahdinga vafoni qoshingdin oylonaman,</i>	<i>Tiyg'i firoqing ichra vayrona bo'lmag'uncha,</i>
	<i>Etganda, o'n sakizda boshingdin oylonaman,</i>	<i>Ishqingda dahr eliga afsona bo'lmag'uncha</i>
	<i>Ming jilva birla otg'on toshingdin oylonaman,</i>	<i>Rahm aylagil g'amingda g'amxona bo'lmag'uncha,</i>
Oromijon nigorim, sarvi ravon nigorim.		
To'qqizinchi banddagi farqlar:		
9/9	<u>Bemori hajring o'ldim, ey xo'b la'li xandon.</u>	<u>Bemori hajring o'ldim, ey lablari durafshon.</u>
	<u>Ko'ksing jahon boshimg'a go'yoki bo'ldi zindon,</u>	<u>Bo'ling(di) jahon boshimg'a go'yoki, bo'ldi zindon,</u>
	<u>Furqat yarosi ichra bu Mutribi xush alhon.</u>	<u>Nolangni qilmag'ilkim, ey Mutribi xush alhon.</u>
	<u>Bu dam kelib, nigoro. dardimga ayla darmon.</u>	<u>Shoyad kelib nigoring. dardingg'a qilsa darmon.</u>
Oromijon nigorim, sarvi ravon nigorim.		

Jadvalda muxammasning matn tarixi masalasi to'liq aks etganini ta'kidlash kerak. D.S.Lixachev fikricha: "Matn tarixi tushunchasi muayyan asar matnining barcha masalalarini qamrab oladi. Asarga aloqador hamma masalalarni faqat to'liq (yoki imkon

darajasida to‘liq) o‘rganishgina bizga asar matni tarixini tom ma’noda kashf etish imkonini beradi” [Lixachev 2001, 33]. Nurboy Jabborov matn tarixining badiiy asar yaratilishi, kitobat qilinishi va nashr etilishigacha bo‘lgan jarayonlarni nechog‘liq qamrab olishini detallashtirib talqin etadi: “...matn tarixi qo‘lyozma manbalar genealogiyasini tekshirishdan muallifning va hatto manbani ko‘chirgan kotibning dunyoqarashi va g‘oyasini o‘rganishgacha, asarning yuzaga kelishida muallif ijodiy niyatining ro‘yobga chiqishidan uning yaratilishigacha u yoki bu darajada aloqador bo‘lgan boshqa adabiy yodgorliklar bilan o‘zaro bog‘liq jihatlari tadqiqigacha bo‘lgan barcha jarayonlarni qamrab oladi” [Jabborov 2019, 12]. Bu o‘rindagi tahrirlarni “*asarning yuzaga kelishida muallif ijodiy niyatining ro‘yobga chiqishi*” omili bilan bog‘lash to‘g‘riroq bo‘lar edi. Ko‘rinadiki, bir lirik asar doirasida butun boshli bandlar nomuvofiqligi kuzatiladi. Bu hol, avvalo, muxammasning mazmuniga ta’sir etgan bo‘lsa, ikkinchidan, vazn saktaligini keltirib chiqargan. Masalan, devonga ko‘chirilgan muxammas matnida “Bir zori” so‘zi “Bezori” shaklida, “...g‘a” qo‘shimchasining ortiqcha qo‘yilishi, “*Ziloling istab*”, “*Niholing istab*”ga qofiyadosh bo‘lgan birikma muxammasning uchinchi misrasida “*Niholim istab*” kabi berilishi jiddiy xatolar yuzaga kelishiga sabab bo‘lgan.

Majmuadagi xatolar: “*Har g‘amza(nga) nigoro jonu jahon fidodur...*” misrasidagi “*g‘amzanga*” so‘zi “*g‘amza*”, “*Bo‘ling(di) jahon boshimg‘a go‘yoki, bo‘ldi zindon...*” misrasidagi “*Bo‘ldi*” so‘zi “*Bo‘ling*” tarzidagi matniy kamchiliklar bilan ko‘chirilgan.

Mutribning “*Mash‘ali bazmima husnini balosini ko‘rung...*”, “*Gulshan ichra jilva-u yuz nozi izhor ayladi...*” misralari bilan boshlanuvchi musaddaslari matni 2679/II raqamli qo‘lyozma devon hamda 1134-raqamli qo‘lyozma majmua asosida qiyosiy o‘rganildi.

Ushbu she’rlar matni qiyoslanganda, ular orasida ayrim o‘zgachaliklar kuzatiladi. Jumladan, etti bandli “*Mash‘ali bazmima husnini balosini ko‘rung...*” (Devoni Mutrib 1908, 231^{a/b}-betlar) misrasidagi “*Balosini ko‘ring*” birikmasi majmuaga “*Jilosini ko‘ring*” tarzida ko‘chirilgan. Shu o‘rinda “*Mash‘ali bazmima husnini jilosini ko‘rung...*” varianti mazmunan to‘g‘ri ekanini ta’kidlash kerak. Shundan kelib chiqib, aytish mumkinki, kelgusida shoir asarlarining ilmiy-tanqidiy matnini tayyorlashda ushbu musaddas matni 1134 inventar raqamli qo‘lyozma majmuadagi variant asosida tiklanishi maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Quyidagi jadvalda “*Gulshan ichra jilva-u yuz noz izhor ayladi...*” misrasi bilan boshlanuvchi musaddas matnidagi tafovutlar keltirildi:

She'r bandi va misrasi	2679 - raqamli qo'lyozma devon	1134-raqamli qo'lyozma majmua
1/1	<i>Qilmadim komim ravo ul yorlig' hangomida (232^b-bet)</i>	<i>Qilmadim komim ravo chun yorlig' hangomida (209^a-bet).</i>
3/1	<i>Doimo ko'rgach o'zin majnunshior aylar ongo...</i>	<i>Dahr eli ko'rgach o'zin majnunshior aylar ongo...</i>
6/3	<i>Ohkim, ehsoni lutf ila dame shod etmayin,</i> <i>Xasta ko'nglumni g'amu hijrondin ozod etmayin,</i> <i>Lablarini kavsaridin qatra xayrod etmayin,</i> <i>Mutribi sargashtani bir jom ila yod etmayin,</i> <i>Do'stlar, ul dilrabo ishq i mani zor ayladi,</i> <i>Rashk tiyg'i jon ila ko'nglumni afgor ayladi.</i>	<i>Ohkim, ehsoni lutf ila dame shod etmayin,</i> <i>Xasta ko'nglumni g'amu hijrondin ozod etmayin,</i> <i>Lablaridin kavsarini qatra xaridor etmayin,</i> <i>Mutribi sargashtani bir jom ila yod etmayin,</i> <i>Do'stlar, ul dilrabo ishq i mani zor ayladi,</i> <i>Rashk tiyg'i jon ila ko'nglumni afgor ayladi.</i>

Ko'rinadiki, "ul" so'zi "chun", "doimo" so'zi esa "dahr eli" tarzida tahrir etilgan. She'rning keyingi "**Lablarini kavsaridin** qatra **xayrod** etmayin" misrasi "majmua"ga "**Lablaridin kavsarini** qatra **xaridor** etmayin" tarzida ko'chirilishi asar mazmunini tubdan o'zgartirib yuboradi. Ayniqsa, "Xaridor" so'zi musaddasning keyingi misralaridagi *shod*, *ozod*, *yod* so'zlariga qofiyadosh sifatida ko'chirilishi mantiqan noto'g'ri.

Umuman, manbalar tahlili asosida aytish mumkinki, ushbu she'r matni faqatgina 2679/II raqamli manbadagina mukammalroq tarzda uchraydi. 1134-raqamli manbada muxammas va musaddaslar matnida ko'plab vazn, qofiya buzilishi bilan bog'liq nuqsonlar bor.

Ushbu manba qattiq qora karton bilan muqovalangan. Muqova ustiga tushirilgan uchta naqshinkor bezakning yuqori va past qismiga "Amali Muhammad Rahim sahhof 1326" degan unvon tushirilgan. Matn fabrika qog'oziga qora va qizil siyohlarda, nasta'liq xatida, ikki ustun shaklida ko'chirilgan. Har bir sahifaga 17 satr matn joylashtirilgan. O'lchovi 27x17. Majmua 432 betdan iborat,

manbaning boshida va oxirida 4 sahifa bo‘sh qoldirilgan. Qo‘lyozma juda yaxshi saqlangan.

Xulosa

Mutrib Xonaxarobning “Majmuayi muxammasoti ash-shuaroyi Feruzshohiy” to‘plamiga ko‘chirilgan she‘rlari quyidagicha o‘rganildi.

- shoir devon qo‘lyozmalarida uchramaydigan she‘rlar (Ogahiy hamda Feruz g‘azallariga bog‘lagan 5 ta muxammasi) matni;
- shoir devon qo‘lyozmalarida uchraydigan she‘rlar (bitta muxammas va ikkita musaddas) matni.

Mutribning devon qo‘lyozmalarida uchramaydigan she‘rlari 1127 hamda 1134 raqamli qo‘lyozma muxammasotlar matni asosida qiyosiy o‘rganilganda, she‘r matnlarida so‘zlarning o‘zgarishi hamda qo‘shimchalarning tushib qolishi kabi xatolar ko‘zga tashlandi. Shoir devon qo‘lyozmalarida uchraydigan she‘rlar matnida ham bu hol takrorlangan.

“Majmuayi muxammasoti ash-shuaroyi Feruzshohiy” nafaqat Ogahiy va Feruz ijodini, balki Xorazm adabiy muhitini o‘rganishda alohida ahamiyatga ega bo‘lgan manba hisoblanadi. Jumladan, Mutrib lirik merosini matnshunoslik aspektida o‘rganishda manbaning ahamiyati katta. Ushbu qo‘lyozmadagi Mutrib she‘rlarini O‘zbekiston FA Sharqshunoslik instituti fondida saqlanayotgan boshqa manbalar bilan qiyosiy o‘rganish shoir asarlarining matn tarixi, matn tahriri masalalarini o‘rganishda ham muhim o‘rin tutadi. Majmuadagi matn tahriri bilan bog‘liq faktlar Mutribning ijod laboratoriyasiga chuqurroq kirish, shoirning so‘z ustida ishlash sirlarini o‘rganish, ijodiy ruhiy olamini nisbatan to‘liq kashf etish imkonini berishi jihatidan ham qimmatlidir.

MUTRIBNING OGAHIY VA FERUZ G'AZALLARIGA MUXAMMASLARI

Feruzning “Qoshu ko‘zung” radifli g‘azaliga bog‘langan
muxammas:

قيلدى خرد بيگانه سى كورگاچ نگارا عارضينگ
ايلا ب منگا هر لحظه دا مهر اشكارا عارضينگ
بزميم غه بتكوردى بوتون مينگ زيب آرا عارضينگ
جانبخش لعلينگ اوزرا تاخط قيلدى پيدا عارضينگ
خورشيد اوزه جمع ايلادى خضر مسيحا عارضينگ

*Qildi xirad begonasi ko‘rgach nigoro orazing,
Aylab manga har lahzada mehr oshkoro orazing,
Bazmimg‘a etkurdi bu tun ming zeboro orazing,
Jonbaxsh la‘ling uzra to xat qildi paydo orazing,
Xurshid uza jam‘ ayladi Xizru Masiho orazing.*

باغ ايچرا گلشن گلآرى پژمرده حال شرم دين
قدينگ نى كورگاچ سرونينگ قدى نى دال شرم دين
چرخ اوزره كيم روشن ايماس آى نينگ جمال شرم دين
خورشيد يرگا كيرگوسى هر تون كمال شرم دين
حسن اوجى اوزره جلوه تا قيلدى مصفا عارضينگ

*Bog‘ ichra gulshan gullari pajmurda hol sharmdin,
Qadingni ko‘rgach sarvning qaddi ne dol sharmdin,
Charx uzrakim, ravshan emas oyning jamol sharmdin,
Xurshid erga kirgusi har tun kamol sharmdin,
Husn avji uzra jilva to qildi musaffo orazing.*

تارتيب عتابينگ كاجى دين نيچه ستم صبح مسا
بولماى وصالينگ شهيددين بير لحظه مقصوديم روا
يغلارمن اوز حاليم بيله يوق مژدا هيچكيم دين منگا
جانينگ اوچون رحم ايلابان كورگوز يوزينگ كيم مهرارا
جانيم غه يتديم ايلابان كورماك تمنا عارضينگ

*Tortib itobing kojidin necha sitam subhu maso,
Bo‘lmay visoling shahdidin bir lahza maqsudim ravo,
Yig‘larman o‘z holim bila yo‘q mujda hech kimdin mango,*

*Jonimg uchun rahm aylabon ko‘rguz yuzingkim, mehr aro,
Jonimg‘a etdim aylabon ko‘rmak tamanno orazing.*

قیلمای قبول عشقینگ ارا بولحظه زاهدنینگ سورین
هرکیز تماشا قیلمادیم حسن اهلی نینگ فتان کوزین
کیلسه قاشیمغه گر پری مندین نهان ایتمای اوزین
کوز سالماغوم جنت ارا غلمان حور آچسه یوزین
کیم مقصدیم کوینگ ارا قیلماق تماشا عارضینگ

*Qilmay qabul ishqing aro bu lahza zohidning so‘zin,
Hargiz tamosho qilmadim husn ahlining fatton ko‘zin,
Kelsa qoshimg‘a gar, pari mandin nihon letmay o‘zin,
Ko‘z solmag‘um jannat aro g‘ilmonu hur ochsa yuzin –
Kim, maqsadim kuying aro qilmoq tamosho orazing.*

سار غاردی رنگیم شوق ارا وه کیم خزان گل کبیبی
اوتلیغ نوا چیکماک ایرور تونکون ایشیم بلبل کبیبی
سودای هجرینگ ده بولوب هرکون منگا یوز ییل کبیبی
رشکیداجان بیتاب ایرور اوت اوزره توشگان قل کبیبی
جانا پریشان زلفینگا تا بولدی مأوا عارضینگ

*Sorg‘ordi rangim shavq aro vahkim, xazoni gul kibi,
O‘tlig‘ navo chekmak erur tun-kun ishim bulbul kibi,
Savdoyi hajringda bo‘lub har kun manga yuz yil kibi,
Rashkida jon betob erur o‘t uzra tushgan qil kibi,
Jono, parishon zulfinga to bo‘ldi ma‘vo orazing.*

یوقمو مروّت بیر نفس هجران غمیدین اولمیشام
وه کیم خزان غم بیلّه بیردم آچیلمای سولمیشام
قانمای لبینگ نی شهیدین اندوه غمغه تولمیشام
راضی اولومگا عارضینگ هجری غمیدین یولمیشام
اوتورمنی یا تیغ ایلا کورگوز منگا یا عارضینگ

*Yo‘qmu muruvvat bir navas hijron g‘amidin o‘lmisham,
Vahkim, xazoni g‘am bila bir dam ochilmay so‘lmisham,
Qonmay labingni shahdidin anduhi g‘amg‘a to‘lmisham,
Rozi o‘lumga orazing hajri g‘amidin bo‘lmisham,
O‘ltur mani yo, tiyg‘ ila ko‘rguz mango yo, orazing.*

خاکی درینگ ده عجز ایلا عشق اهلی باشین قویغوسی
احسان لطفینگ بولماسا بوتیلّه جاندین تویغوسی

عشق ایچرا مطرب دیک باری عقل خردنی یویغوسی
قیل آگهیغه رچم کیم عشقینگ اوتیغه کویگوسی
تاکیم کوروب دوربیرنظر اول زارشیدا عارضینگ

*Xoki daringda ajz ila ishq ahli boshin qo'yg'usi,
Ehsoni lutfing bo'lmasa bu telba jondin to'yg'usi,
Ishq ichra Mutribdek, bori aqli xiradni yo'yg'usi,
Qil Ogahiyg'a rahmkim, ishqing o'tig'a ko'yg'usi¹,
To kim ko'rubdur, bir nazar ul zori shaydo orazing*
[Majmuayi muxammasoti... 1909, 22^b, 23^a].

Ogahiyning **“Qoshu ko'zung”** radifli g'azaliga bog'langan
muxammas:

بیر غمزده سالدی منگا سانسیزیرا قاش کوزونگ
جان دلیم غه یتکورورمینگ ماجرا قاش کوزونگ
من خسته دین یا تاپدیمو جرم خطا قاش کوزونگ
وه نی بلادور بیلما دیم ای دلربا قاش کوزونگ
کیم بیرنظرده سالدی اوت جانیم ارا قاش کوزونگ

*Bir g'amzada soldi mango sonsiz yaro qoshu ko'zung,
Jonu dilimg'a etkurur ming mojaru qoshu ko'zung,
Man xastadin yo, topdimu jurmu xato qoshu ko'zung.
Vah, ne balodur bilmadim, ey dilrabo, qoshu ko'zung –
Kim, bir nazarda soldi o't jonim aro qoshu ko'zung.*

بولماق تیلارمن گش جسینینگ گا جانا بلبلینگ
چون هر دم عطرافشان ایروربزمیم دوزلف سنینگ
جانلار غه راحت یتکوروب هر نطق ده شیرین تیلینگ
آلدی قرارو طاقتم اق سیننه نازک بیلینگ
سالدی قرا کون باشیمه ایکی قرا قاش کوزونگ

*Bo'lmoq tilarman gulshani husningga jono bulbuling,
Chun har dam atrafshon erur bazmim du² zulfi saning,
Jonlarga rohat etkurub, har nutqida shirin tiling,
Oldi qaroru toqatim oq siynayi nozik beling,
Soldi qaro kun boshima ikki qaro qoshu ko'zung.*

اول منی پروانه وارایلاب قویاش آسا یوزونگ
چرمیم نیدورناوک اورار هر دم منگا جادو کوزونگ

1 Kuygusi.

2 Ikki.

آیین دلبر لیک بیلہ حسن اوجیدا یکتا اوزونگ
هم یوز اولوک نی تیرگوزور لعلینگ ارا شیرین سوزونگ
هم مینگ تریک نی اولتورور ایلاب جفا قاش کوزونگ

*Avval mani parvonavor aylab, quyoshoso yuzung,
Jurmim nedur, novak urar, har dam mango jodu ko'zung,
Oyini dalbarlik bila husn avjida yakto o'zung,
Ham yuz o'lukni tirguzur la'ling aro shirin so'zung,
Ham ming tirikni o'lturur aylab jaf o'zung.*

یوق لِحظه آرامیم منینگ آیدیک جمالینگ کورگالی
تا پدیم حیات تازه لیغ شیرین لبینکدین سورغالی
ایمدی نی دیب قصدا یلاگونگ شوق اوتیغه کویدورگالی
حسن اهلی شاهی سین باری عاشقارینگ اولتورگالی
گویاکه جَلاد قیلچ بولمیش سнга قاش کوزونگ

*Yo'q lahza oromim maning oydek jamoling ko'rgali,
Topdim hayoti tozalig' shirin labingdin so'rg'ali,
Emdi ne, deb qasd aylagung shavq o'tig'a kuydurgali,
Husn ahli shohisen bori oshiqqlaring o'lturgali,
Go'yoki jallod qilichi bo'lmish sango qoshu ko'zung.*

تا یوز آچیب عزم ایلادینگ مینگ ناز ایلا گلشن ساری
آلدینگ کونگول آرامین ای فَرخ لقالار سروری
اشک اورنیغه تینمای توکارقان کوزلاریم آبدین بری
من زار حیرانینگ نیچوک دیوانه بولمای ای پری
کیم عقل هوشیم ایلادی مندین جدا قاش کوزونگ

*To yuz ochib arz aylading ming noz ila gulshan sari,
Olding ko'ngul oromin, ey farrux liqolar sarvari,
Ashk o'rnig'a tinmay to'kar qon ko'zlarim obdin bari,
Man zori hayroning nechuk, devona bo'lmay, ey pari –
Kim, aqli hushim ayladi mandin judo qoshu ko'zung.*

شمشیر هجرینگ دین چَرین کونگوم بولوب هر دم فگار
میگون لبینگ نی شوقیدا اولتورگوسی رنج خمار
رچم ایلا گیل عشق اهلیگا ای سروقد نسرین عزار
قاش کوزونگ ایماسی دین بولدی قیامت آشکار
گویاکه عالم آفتی قیلمیش خدا قاش کوزونگ

*Shamshiri hajringdin hazin ko'nglum bo'lub har dam figor,
Maygun labingni shavqida o'lturgusi ranji xumori,
Rahm aylagil, ishq ahliga, ey sarvi qad, nasrin uzor,*

*Qoshu ko'zung, iymosidin bo'ldi qiyomat oshkor,
Go'yoki olam ofati qilmish Xudo qoshu ko'zung.*

عجزنیاز ایلارده ای فیض چلاوات معد نی
مطرب کیبی غم دامیدین بیر لحظه آز ادایت منی
یتدیم اولار گاجان چیکیب کورماک اوچون هر دم سنی
شیرین لبینگ دین آگهی جسمی غه جان بیرگیم آنی
ولتوردی بیرایما قیلیب باقغاچ قیا قاش کوزونگ

*Ajzu niyoz aylarda, ey fayzi halovat ma'dani,
Mutrib kibi g'am domidin bir lahza ozod et mani,
Etdim o'larga jon chekib, ko'rmak uchun har dam sani,
Shirin labingdin Ogahiy jismig'a jon bergim ani,
O'lturdi bir iymo qilib, boqg'och qiyo qoshu ko'zung*
[Majmuayi muxammasoti... 1909, 129^{a/b}].

Feruzning 11 baytli **“Ohista, ohista”** radifli g'azaliga bog'langan muxammas:

مرۆت کور کوزوب حورانسان آهیسته آهیسته
می لعلین قیلیب راحت رسان آهیسته آهیسته
باقیب یوز جلوه بیرله هر زمان آهیسته آهیسته
منگا رحم ایلاب اول شیرین زبان آهیسته آهیسته

*Muruvvat ko'rguzub, huro, nishon ohista, ohista,
Mayi la'ling qilib rohat rason ohista, ohista,
Boqib yuz jilva birla har zamon ohista, ohista,
Manga rahm aylab ul shirin zamon ohista, ohista,
Etushti boshim uzra nogahon ohista, ohista.*

عزارین گل گل ایلاب جنت آسا اولگالی گلشن
ترحم لار قیلیب بالگل بولور غه بوکیچه بیرتن
کوروب حال خرابیم هجر ارا اولدلیری پرفن
فراقیدا قرارغان کوزلاریم نی ایلادی روشن
آچیب رخساره خورشید سان آهیسته آهیسته

*Uzarin gulgul aylab jannatosa o'lgali gulshan,
Tarahhumlar qilib, bilkull bo'lurg'a bu kecha bir tan,
Ko'rub holi harobim hajr aro ul dilbari purfan,
Firoqida qarorg'on ko'zlarimni ayladi ravshan,
Ochib ruxsorayi xurshidson ohista, ohista.*

يوروب غم دشتيدا وه كيم منى سر كشته تونكون خوار
هميشه تيغى غم بيرله حزين كونگوم بولوب افگار
فراق ايچرا كوزوم نى هرتون ايلالاب اويقودين بيدار
ايديم هجرانى دردى شدتيديت اولگوديك بيمار
يتوردى وصلى دين صحت روان آهيسته آهيسته

*Yurub g'am dashtida vahkim, mani sarkashta tun-kun xor,
Hamisha tiyg'i g'am birla hazin ko'nglum bo'lub afgor,
Firoq ichra ko'zumni har tun aylab uyqudin bedor,
Edim hijroni dardi shiddatidin o'lgudek bemor,
Eturdi vaslidin sihhat1 ravon ohista, ohista.*

پرى يانگليغ قاشيم غه ناز ايللا بيرتون كيليب ظاهر
يوزى دين لحظه لحظه لاله رنگ گل آجيب ظاهر
لبيدين جانفزا دل لار دمامد ساجيليب ظاهر
مسيحا معجزين جانبخش لعلى دين قليب ظاهر
اولوك جسميم غه بيردى تازه جان آهيسته آهيسته

*Pari yonglig' qoshimg'a noz ila bir tun kelib zohir,
Yuzidin lahza-lahza lola rangi gul ochib zohir,
Labidin jonfizo durlar damodam sochilib zohir,
Masiho mu'jizin jonbaxshi la'lidin qilib zohir,
O'luk jismimg'a berdi toza jon ohista, ohista.*

چقار ايردى فلک کا عشق ارا فریاد افغانيم
فراق ايچرا چيکيب رنج مشقت لار حزين جانيم
بحمدالله ترخم قيلغالى يارى قدر دانيم
سوروب دلدارليغ رسمى بيلا حال پریشانيم
قيليب آيينى دلبرليک عيان آهيسته آهيسته

*Chiqar erdi falakka ishq aro faryodi afg'onim,
Firoq ichra chekib ranji mashaqqatlar hazin jonim,
Bihamdillah, tarahhum qilg'ali yori qadrdonim,
So'rub dildorlig' rasmi bila holi parishonim,
Qilib oyini dilbarlik ayon ohista, ohista.*

عتاب بى ده كوزوم نى تولدوروب اشك اورنيغه قاندين
ساليب هر غمزه دا سانسيز يرالار تير مژگاندين

جفاترکین قیلور غه بو نفس من زار حیرانددین
دیدى کای عاشق زاریم ملال درد هجرانددین
بولوب سن اسرو زار، ناتوان آهسته آهسته

*Itobida ko'zumni to'ldurub ashk o'rnig'a qondin,
Solib har g'amzada sonsiz yarolar tiyri mujgondin,
Jafu tarkin qilurg'a bu nafas man zoru hayrondin,
Dedi: "-Koy oshiqi zorim, maloli dardi hijrondin,
Bo'lubsan asru zoru notavon ohista, ohista".*

دیدى ناز ایلاب اوزنى آشنا ایلارگا کیلمیش من
کیچه تا تانگه چه کوسونگ دا جا ایلارگا کیلمیش من
بولبیم شهدى نى داردینگ گا دوا ایلارگا کیلمیش من
بو دام وصلیم بيله کامینگ روا ایلارگا کیلمیش من
مقامینگ غه بارى ایلدین نهان آهسته آهسته

*Dedi: noz aylab, o'zni oshno aylarga kelmishman,
Kecha to tongg'acha ko'ksungda jo aylarga kelmishman,
Labim shahdini dardingga davo aylarga kelmishman¹,
Bu dam vaslim bila koming ravo aylarga kelmishman,
Maqomingg'a bori eldin nihon ohista, ohista.*

سنگا ای ناتوان عشق ایچرا بولمیش مدعا لعیم
ایرور هجر ایچرا بولغان خسته کونگلونگه دوا لعیم
دیدى ایلاب تبسم قیلغوسی کامینگ روا لعیم
اگرایستارسن اوپماکیک نى اینگ جانفزا لعیم
وگر قوچسانگ بیلیم اینگو میان آهسته آهسته

*Sango, ey notavon, ishq ichra o'lmisham mudao la'lim,
Erur hajr ichra bo'lg'on xasta ko'nglungg'a davo la'lim,
Dedi: aylab tabassum qilg'usi koming ravo la'lim,
Agar istarsan o'pmaklikni eng-u jonfizo la'lim,
Vagar quchsang belim engu miyon ohista, ohista.*

خماری آبجوانیم ارا صبر ایلادینگ پیشه
خدنگی چشم فتانیم ارا صبر ایلادینگ پیشه
دمادم داغ بینهانیم ارا صبر ایلادینگ پیشه
نییه کون درد هجرانیم ارا صبر ایلادینگ پیشه
بول ایمدى وصلیم ایچرا شادمان آهسته آهسته

*Xumori obi hayvonim aro sabr aylading pesha,
Xadangi chashm fattonim aro sabr aylading pesha,
Damodam dog'i pinhonim aro sabr aylading pesha,*

¹ Qo'lyozmada misrasidagi "bu" so'zi kotib tomonidan ortiqcha ko'chirilgan. Bu hol vaznga ta'sir etgan. Shuni hisobga olib tabdilda "bu" so'zini qayd qilmadik.

*Necha kun dardi hijronim aro sabr aylading pesha,
Bo’l emdi, vaslim ichra shodmon ohista, ohista.*

قېلىب هر نطق شيريني دا لعلينگا منى وابست
شعار ايلاب مېي لطفيني ايلارگا منگا همدست
بولوب بزم وصالی غه حزين کونگلوم قوشی هوست
من اولدم يار لعلی باده سی بيرله بولوب سرمست
فراقی رنجيدین تاپديم آمان آهيسته آهيسته

*Qilib har nutqi shirinida la’linga mani vobast,
Shior aylab mayi lutfini aylarga mango hamdast,
Bo’lub bazmi visolig’a hazin ko’ngum qushi havast,
Man o’ldum, yor la’li bodasi birla bo’lub sarmast,
Firoqi ranjidin topdim omon ohista, ohista.*

تا پاردرد اهلی دردیگا دوا وصل ایچرا بو یانگلغ
بولور عشرت تونی گامی روا وصل ایچرا بو یانگلغ
کورار مطرب کببی فیض صفا وصل ایچرا بو یانگلغ
کیشی کرصادق ایرسه عشق ارا وصل ایچرا بو یانگلغ
بولور فیروز بخت و کامران آهيسته آهيسته

*Topar dard ahli dardiga davo vasl ichra bu yonglig’
Bo’lur ishrat tuni komi ravo vasl ichra bu yonglig’
Ko’rar Mutrib kibi fayzu safo vasl ichra bu yonglig’
Kishi gar sodiq ersa ishq aro vasl ichra bu yonglig’
Bo’lur Feruzbaxtu komron ohista, ohista*

[Majmuayi muxammasoti... 1909, 54^{a/b}].

Feruzning **“Dedim: - Ko’zumni ravshan..”** misrasi bilan boshlanuvchi g’azaliga bog’langan muxammas:

بو نی عتاب اول منینگ دارد نهانیم قوز غاتیب
یتدیم اولارگا فرقتینگ دامیدا غم بیرله یاتیب
اوزنی نهان ایتماک نیدور یوز اوزرا زلفینگ تارقاتیب
دیدیم کوزوم نی روشن ایت مهر جمالینگ کورساتیب
دیدى عزاریم اوتیغه جانینگ نیترسن اورتاتیب

*Bu ne itob ul maning dardi nihonim qo’zg’otib,
Etdim o’larga furqating domida g’am birla yotib,
O’zni nihon etmak nedur, yuz uzra zulfing torqotib,
Dedim: -Ko’zumni ravshan et, mehri jamoling ko’rsotib,
Dedi: -Uzorim o’tig’a joning netarsan o’rtotib.*

تون کون کوزوم گرین ایرور دردیغه تاپمای چاره
عشق ایچرا هجران دشتیدا هر دم بولوب آواره
یوق دورجهان دا من کیبی غم تیغیدین صد پاره
دیدیم ترخم ایلابان حالیم غه قیل نظاره
دیدى کوزوم جانینگ فگار ایتگوسی نازاوقین آتیب

*Tun-kun ko'zum giryon erur dardimg'a topmay chora,
Ishq ichra hijron dashtida har dam bo'lub ovvora,
Yo'qdur jahonda man kibi g'am tiyg'idin sadpora,
Dedim: -Tarahhum aylabon holimg'a qil nazzora,
Dedi: -Ko'zum joning figor etgusi noz o'qin otib.*

باغریم نی قانی هجرار ا صهبای گلغامیم ایرور
عشق ایچرا چککان نالیشیم ذاتینگه پیغامیم ایرور
تا کیم تریک من حلقه زلفینگ منی دامیم ایرور
دیدیم وصال ایچرا لبینگ شهدی منینگ کامیم ایرور
دیدى آنی بیرگوم سنگا زهر فراق ایچرا قاتیب

*Bag'rimni qoni hajr aro sahboyi gulfomim erur,
Ishq ichra chekkan nolishim zotingg'a payg'omim erur,
To kim, tirikman halqayi zulfing mani domim erur,
Dedim: -Visol ichra labing shahdi maning komim erur,
Dedi: -Oni bergum sango zahri firoq ichra qotib.*

بزم ایچرا تاپتی شادلیغ بولحظه کونگوم نینگ اوی
سنبل مو عطرافشان ایرورباشینگنی جانا گیسوی
کیتدی کوزوم دین تیره لیغ توشگاچ جمالینگ پرتوی
دیدیم لبینگ نی شربتی شیرین مو یا کوثرسوی
دیدى بولور موهر سونی آب بقاغه اوخشاتیب

*Bazm ichra topti shodlig' bu lahza ko'nglumning uyi,
Sunbulmu, atrafshon erur, boshingni jono gesuyi,
Ketdi ko'zumdin tiyralig' tushgach jamoling partavi,
Dedim: -Labingni sharbati, shirinmu yo, kavsar suyi,
Dedi: -Bo'lurmu har suyi obi baqog'a o'xshotib.*

حق لطفی دورمویا بوتون وصلینگ میسر بولماغی
جان مرغی غمزنګ دین مویا لیبی بال بی پر بولماغی
حسنینگ شعاعی دین مودور کونگوم منور بولماغی
دیدیم نیدین ایرکان بوکون عالم معطر بولماغی
دیدى ساچیم نی تانګ سیلی یوز اوزره سالمیش بو تراتیب

*Haq lutfidurmu yo, bu tun vasling muyassar bo'lmog'i,
Jon murg'i g'amzangdinmu yo, bebolu bepar bo'lmog'i,
Husning shuoiydinmudur ko'nglum munavvar bo'lmog'i,*

Dedim: -Nedin erkan bugun olam muattar bo'lmog'i,

Dedi: - Sochimni tong seli yuz uzra solmish bo'trotib.

تا شیر اوچون قويدینگ قدم یوزناز ایلا گلشن ساری
شوق ایچرا تونکون اورتانیب قاندور کوزیم مردملاری
شمعی رخینگه بولغوسی پروانه ماء مشتری
دیدیم کوزونگ بیدارقیل ناز اویقوسی دین ای پری
دیدى بو لحظه فتنه نابیم نی نیتگونگ اویغاتیب

To sayr uchun qo'yding qadam yuz noz ila gulshan sari,

Shavq ichra tun-kun o'rtanib qondur ko'zim mardumlari,

Sham'i ruxingg'a bo'lg'usi parvona mohu mushtari,

Dedim: - Ko'zung bedor qil, noz uyqusidin, ey pari,

Dedi: - Bu lahza fitnayı nobimni netgung uyg'otib.

فاش ایلابان مهر وفا من تشنه دلسوز غه
کیلدی قاشیم غه چولغانیب سنجاب ایلا قوندوز غه
ای مطرب با ایمدی دونوب هر بیر کونینگ نوروز غه
دیدیم کوزونگ دین اورکولای بیربوسه بیر فیروز غه
دیدى یوزوم نی آغریتور هریان خطینگ نیشی باتیب

Fosh aylabon mehru vafo man tashnayı dilso'zg'a,

Keldi qoshimg'a cho'lg'anib, sanjob ila qunduzg'a,

Ey Mutribo, emdi do'nub, har bir kuning navro'zg'a,

Dedim: - Ko'zungdin o'rgulay, bir bo'sa ber Feruzg'a,

Dedi: - Yuzumni og'ritur haryon xating nishi botib

[Majmu'ayi muxammasoti... 1909, 79^{a/b}].

Feruzning "Labing" radifli g'azaliga bog'langan muxammas:

توشگاچ کوزوم قیلدی منی سرکشته حیران لبینگ
هر نکته سی دا بیرگوسی اولگان تنیمگا جان لبینگ
ایلاب آیا ایلکینگ توتوب قیلگونگ منگا پنهان لبینگ
یا قوت دورمو بیلما دیم یا لعل ای جانان لبینگ
یا عارضینگ گلزاری دا بارمولگی خندان لبینگ

Tushgach ko'zum qildi mani sargashtayı hayron labing,

Har nuktasida bergusi o'lgan tanimga jon labing,

Aylab oyo ilking tutub qilg'ung mango pinhon labing,

Yoqutdurmu bilmadim yo, la'l, ey jonon labing.

Yo orazing gulzorida bormu guli xandon labing.

تا اور غالی زینت اوچون گلگون یوزونگا غازه کیم
شوق ایچرا کونگولم بلبلی هر دم کیریپ پروازه کیم
عجز نیاز اینگان چاغی سن یار سرونازه کیم

لعلینگ نی بیر اوپماک بیلہ تاپدیم حیات تازه کیم
اعجاز عیسی موایکان یا شربت حیوان لبینگ

*To urg'ali ziynat uchun gulgun yuzingga g'ozakim,
Shavq ichra ko'nglum bulbuli har dam kirib parvozakim,
Ajzu niyoz etgach chog'i, san yori sarvinozakim,
La'lingni bir o'pmak bila topdim hayoti tozakim,
I'jozi1 Isomu ekan yo sharbat hayvon labing.*

سوز لارگا لب آچغاچ آلور یوزجان نگارا تیشلارینگ
سالغوسی عشاق اهلی نینگ باشیغه سودا تیشلارینگ
ایلار خرد بیگانه سی اول در یکتا تیشلارینگ
کولگو چاغی ظاهر بولور بوکیم مصفا تیشلارینگ
کویا الار دوربی بها در جقه مرجان لبینگ

*So'zlarga lab ochg'ach olur yuz jon nigoro tishlaring,
Solg'usi ushshoq ahlining boshig'a savdo tishlaring,
Aylar xirad begonasi ul durri yakto tishlaring,
Kulgu chog'i zohir bo'lur bukim musaffo tishlaring,
Go'yo alardur bebaho dur, huqqayi marjon labing.*

کامیم غه یتکورمای دمی وه نیلا بین بو دهر دون
قیلمیش منی مجنون کیبی سرکشته دشت خون
جانا غمی عشقینگ ایتهب رنجیم نی کونگوندین فزون
کوزدین توکوب هجران ارا دایم سرشک لاله گون
اوپماکلیک ایلاب آرزو تونکون یوتارمن قان لبینگ

*Komimga etkurmay dame vah, naylayin bu dahri dun,
Qilmish mani Majnun kibi sargashtayi dashti xun,
Jono g'ami ishqing etib, ranjimni kun-kundin fuzun,
Ko'zdin to'kub hijron aro doim sirishki lolagun,
O'pmaklik aylab orzu tun-kun yutarman qon labing.*

شمع رخینگ بزم ایچرا قدر ایامیدین آرتوق دورور
لعلینگ شرابی اوزگالارمینگ جامیدین آرتوق دورور
نرگسلارینگ خوبلار کوزی بادامیدین آرتوق دورور
مینگ بی بها یاقوت لعل انعامیدین آرتوق دورور
بیرسور غالی بوزارینگا قیلسانگ اگر احسان لبینگ

*Sham'i ruxing bazm ichra qadr ayyomidin ortuqdurur,
La'ling sharobi o'zgalar ming jomidin ortuqdurur,
Nargizlaring xo'blar ko'zi bodomidin ortuqdurur,
Ming bebaho yoquti la'l in'omidin ortuqdurur,
Bir so'rg'ali bu zoringa qilsang agar ehson labing.*

هجر آفتی دین ر هم ای تب قوتقار منی ای دلربا
کامیم می وصلینگ ایروریتماکلیک اولغایموروا
کیم غصه هجرانینگا ایکی کوزوم اشکی گوا
بوسه لعلینگغه جان نقدین قیلور ایرسنگ بها گر
الغوم نیدین کیم بیر اوپوب اولگانگانی ارمان لبینگ

*Hajr ofatidin rahm etib qutqar mani, ey dilrabo,
Komim mayi vasling erur etmaklik o'lg'aymu ravo,
Kim g'ussayi hijroninga ikki ko'zum ashki guvo,
Gar bo'sayi la'lingg'a jon naqdin qilur ersang baho,
Olg'um, nedinkim, bir o'pib o'lganga ne armon labing.*

جان ایچرا تونکون آسرادیم جانان لبینگ نی شوقینی
ایلاب دل محزونیمه مهمان لبینگ نی شوقینی
خوف ایلاب اغیار اهلی دین آلان لبینگ نی شوقینی
دایم کونگول دا ساقلابان پینهان لبینگ نی شوقینی
ایمدی بیتب من اولگالی اوپتور منگا پینهان لبینگ

*Jon ichra tun-kun osradim jonon labingni shavqini,
Aylab dili mahzunima mehmon labingni shavqini,
Xavf aylab ag'yor ahlidin olon labingni shavqini,
Doim ko'ngulda saqlabon pinhon labingni shavqini,
Emdi yetibman o'lgali o'ptur mango pinhon labing.*

عزم گلستان ایلاگاچ تاپتی نزاکت باغلار
یوزمرحبا دیب باغ ارا گلبرگی دا یوفراقلا
وه نیلا بین کامین تاپیب هجر آفتی دین ساغلار
اوتلیغ ضمیریمغه منی داغ اوزره قویدی داغلار
جان نقطه سیدیک خالارظاهر قیلیب هریان لبینگ

*Azmi guliston aylagach topti nazokat bog'lar,
Yuz marhabo, deb bog' aro gulbargida yufrog'lar,
Vah, naylayin komin topib hajr ofatidin sog'lar,
O'tlig' zamiring'a mani dog' uzra qo'ydi dog'lar,
Jon nuqtasidek, xollar zohir qilib haryon labing.*

آزار هجرانینگ بیله مغرور ایرورمن روز شب
جان بخش لعلینگ شوقیدا هر دم چیکیب رنج تعب
مطرب کیبی قیلمامنی لطفینگ می دین تشنه لب
فیروزجنت روضه سین گر ایستاماس ایرماس عجب
کیم عارضینگ جنت گلی کوثرسویی ای جان لبینگ

*Ozori hijroning bila mag'rur erurman ro'zi shab,
Jonbaxsh la'ling shavqida har dam chekib ranju taab,
Mutrib kibi qilma mani lutfing mayidin tashnalab,*

*Feruz jannat ravzasin gar istamas, ermas ajab-
Kim, orazing jannat guli kavsar suyi, ey jon, labing*
[Majmuayi muxammasoti... 1909, 101^{a/b}].

Adabiyotlar

- Алишер Навоий асарлари луғати. 1972. Тузувчилар: Порсо Шамсиев ва бошқалар. Тошкент: Фафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти.
- Феруз. XIX асрнинг II ярми. *Ғазалиёти Феруз*. Қўлёзма: ЎзФАШИ, № 5884/11.
- Жабборов, Нурбой. 2014. “Бадий матн тахрирининг хосхусусиятлари”. *Ўзбек адабиётшунослигида талқин ва таҳлил муаммолари* мавзuidaги илмий-назарий анжуман материаллари, 28. Тошкент: Мумтоз сўз.
- Жабборов, Нурбой. 2019. “Ўзбек матншунослиги ва унда матн танқиди, илмий-танқидий матн истилоҳларининг ўрни”. *Ўзбек мумтоз адабиётини ўрганишнинг назарий ва манбавий асослари*. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари, 12. Тошкент: Мумтоз сўз.
- Каримов, Ғ.К. 1966. *Ўзбек адабиёти тарихидан*. Тошкент: Ўқитувчи.
- Лихачев, Дмитрий. 2001. *Текстология на материале русской литературы X – XVII веков*. При участие А.А. Алексеева и А.Г. Боброва, 33. Санкт-Петербург, Изд-во “Алетейя”.
- Мутриб. XIX асрнинг II ярми. *Мажмуайи аш-шуаройи пайрави Ферузоҳий*. Қўлёзма: ЎзФАШИ, № 1152.
- Мутриб. XIX асрнинг II ярми. *Мажмуайи мухаммасоти аш-шуаройи Фурузоҳий*. Қўлёзма: ЎзФАШИ, № 1127.
- Мутриб. XIX асрнинг II ярми. *Мажмуайи мухаммасоти аш-шуаройи Ферузоҳий*. Қўлёзма: ЎзФАШИ, № 1134.
- Огаҳий. XIX аср. *Таъвиз ул-ошиқин*. Қўлёзма: ЎзФАШИ, № 1529.
- Валихўжаев, Ботир. 1964. “XV-XIX асрларда ўзбек адабий-танқидий қарашлари тарихидан”. *Ўзбек шеърояти ва адабиётшунослиги тарихидан*, 146. Самарқанд.
- Ходим, Бобожон Тарроҳ. 2011. *Хоразм шоир ва навозандалари*. 136-140. Тошкент: Тафаккур қаноти.
- Юнусов, М. 1960. *Комил Хоразмий*. Тошкент: Давлат адабиёт.
- Шодмонов, Н. 2009. *Шоҳиду-л-иқбол – адабий манба*. Тошкент: Мухаррир.

Mutrib's mukhammasses in the collection “Mazhmui mukhammasoti ash-shuaroi Feruzshakhiy”

Sohiba Madirimova*

Abstract

The collection “Mazhmui muhammasoti ash-shuaroi Feruzshakhiy” is the largest source of lyric works by the authors of the Khorezm literary environment. According to the king’s decree, the complex was formed in the second half of the XIX century by Tabibi. It includes examples of poetry by contemporaries of the author. This resource, which provides valuable information about the literary environment of its time, is now stored in the main fund of the Abu Rayhan Beruni Institute of Oriental Studies at the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan under number 1134. The collection differs from other collections in the composition of the genre, that is, muhammas. One of the collection’s most popular poets is Mutrib Hanaharab ibn Muhammad Hasan Devan Haji Tabib.

The article analyzes the muhammas of Mutrib Hanaharabi, who are associated with the gazalles of master poets Agahi and Feruz. The artistic features of the Mutrib mukhammasses are studied, which are not in handwritten copies. The weight, significance and novelty of the poetic gazal, as well as the evolutionary nature of the content, are proven by the original sources. Mukhammasses and musaddasses of the poet, which are introduced in the collection, are compared with verses in manuscripts and studied in the fields of textology and source study.

Key words: *manuscript, lithography, collection, masnaviy, gazal, poem, muhammas, source.*

References

- Alisher Navoiy asarlari lugʻati.* 1972. Tuzuvchilar: Porso Shamsiev va boshqalar. Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi adabiyot va sanʼat nashriyoti.
- Feruz. XIX asrning II yarmi. *Gʻazaliyoti Feruz.* Qoʻlyozma: OʻzFASHI, № 5884/11.
-

* Madirimova Sohiba Makhmudovna, doctoral student of PhD of Tashkent State University of Uzbek Language and Literature, History of Uzbek Literature and folklore.

e-pochta: madirimova@navoiy-uni.uz

ORCID ID: 0000-0002-8609-6351

- Jabborov, Nurboy. 2014. "Badiiy matn tahririning xos xususiyatlari". *O'zbek adabiyotshunosligida talqin va tahlil muammolari*" mavzuidagi ilmiy-nazariy anjuman materiallari, 28. Toshkent: Mumtoz so'z.
- Jabborov, Nurboy. 2019. "O'zbek matnshunosligi va unda matn tanqidi, ilmiy-tanqidiy matn istilohlarining o'rni". *O'zbek mumtoz adabiyotini o'rganishning nazariy va manbaviy asoslari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari*, 12. Toshkent: Mumtoz so'z.
- Karimov, G.K. 1966. *O'zbek adabiyoti tarixidan*. Toshkent: O'qituvchi.
- Lixachev, Dimitriy. 2001. *Tekstologiya na materiale russkoy literaturi X – XVII vekov. Pri uchastie A.A. Alekseeva i A.G. Bobrova*, 33. Sankt-Peterburg, Izd-vo "Aleteyya".
- Mutrib. XIX asrning II yarmi. *Majmuayi ash-shuaroyi payravi Feruzshohiy*. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 1152.
- Mutrib. XIX asrning II yarmi. *Majmuayi muxammasoti ash-shuaroyi Furuzshohiy*. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 1127.
- Mutrib. XIX asrning II yarmi. *Majmuayi muxammasoti ash-shuaroyi Feruzshohiy*. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 1134.
- Ogahiy. XIX asr. *Ta'viz ul-oshiqin*. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 1529.
- Valixo'jaev, Botir. 1964. "XV-XIX asrlarda o'zbek adabiy-tanqidiy qarashlari tarixidan". *O'zbek she'riyati va adabiyotshunosligi tarixidan*, 146. Samarqand.
- Xodim, Bobojon Tarroh. 2011. *Xorazm shoir va navozandalari*. 136-140. Toshkent: Tafakkur qanoti.
- Yunusov, M. 1960. *Komil Xorazmiy*. Toshkent: Davlat adabiyot.
- Shodmonov, N. 2009. *Shohidu-l-iqbol – adabiy manba*. Toshkent: Muharrir.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

“Oltin bitiglar – Golden Scripts” jurnali – Sharq adabiyoti va madaniyati, ijtimoiy-ma’naviy hayoti, tilshunoslik va aniq fanlar, dinshunoslik va ilohiyotshunoslikka oid ahamiyatli qo’lyozma manbalar, xalq og’zaki ijodi namunalariga bag’ishlangan ilmiy tadqiqotlar xulosalarini chop etishga mo’ljallangan.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo’lyozmalar yil davomida o’zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, turkiy tillarda topshirilishi mumkin. Agar muallif o’z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr etmoqchi bo’lsa, unda qo’lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etishi kerak.

Qo’lyozmalar MS Word (.doc) formatida (oltinbitiglar@gmail.com) elektron pochta-siga yuborilishi kerak. Iqtiboslar va izohlar bo’yicha MS Word menejerini qo’llash lozim.

Barcha qo’lyozmalar muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma’lumot bilan yuboriladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig’i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o’ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo’lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantirilishi lozim.

Maqola matni 3 000–5 000 so’zdan iborat bo’lishi kerak.

100–150 so’zdan iborat o’zbek va ingliz tillaridagi abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so’zdan kam bo’lmagan kalit so’zlar (o’zbek va ingliz tillarida). Abstrakt maqolaning maqsadi, metodologiyasi va natijalarini qisqacha ifodalashi kerak.

Adabiyotlar ro’yxati 5 sahifadan oshmasligi lozim.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo’lishi mumkin) 1500 so’zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so’ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo’limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to’q bo’yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o’zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tillarda yozilgan bo’lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola sarlavhasidan keyin sahifaning o’ng chetida muallifning ism-familiyasi yozilib, oxiriga yulduzcha (*) ishorasi

qo'yiladi va sahifa pastida muallif haqida quyidagi qisqa ma'lumotlar beriladi: F.I.O., ilmiy daraja va unvon; ish joyi; e-pochta va ORCID ID (raqami).

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – *yotiq*, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasini qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satrboshidan, boshqa barcha qatorlari abzasdan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

6.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:

[Xondamir, Makorim, 17^a]

7.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011. *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011(a), 99]

**Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiya
berish tartibi:**

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar:
Nashriyot nomi.

Vohidov, Rahim va Husniddin Eshonqulov. 2006. *O'zbek mumtoz
adabiyoti tarixi*. Toshkent: Adabiyot jamg'armasi nashriyoti.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va Eshonqulov 2006, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiya barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida *va boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

**Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiya berish
tartibi:**

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*,
Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi
raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Navoiy ijodida Ya'juj-Ma'juj obrazi." *Alisher
Navoiy va XXI asr*, Shuhrat Sirojiddinov muharrirligida, 130 –
133. Toshkent: Mashhur-press.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 131]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiya foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL.
Foydalanilgan sana.

Adizova, Iqboloy. 2020. *Thinker poetess of the East*. Germany:
Lambert Academic Publishing. <https://www.lap-publishing.com/>. 12.07.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Adizova 2020, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar:
Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek
matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti.
<http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 1987, 19-hujjat]

7.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni:
maqola sahifalari.

Alimuhamedov, Rixsitilla. 2018. "Qadimgi turk-moniy adabiyoti."
Oltin bitiglar 1: 65 – 76.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Alimuhamedov 2018, 70]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Saddi Iskandariy" dostonidagi adabiy ta'sir va o'ziga xoslik masalasi xususida." *O'zbekistonda xorijiy tillar* 3: 229 – 235. doi: 10.36078/1596780050.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 231]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro'yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo'yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo'lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko'rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. "Jomiy "Xamsa" yozganmi?." *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Sobirov, Ergash va Akmal Kenjayev. 2010. "Milliy qadriyat va globallashuv". *New York Times*, 27.02. <http://www.nytimes.com/28/us/28health.html>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sobirov va Kenjayev 2010, 17]

Maqola so'ngida foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro'yxati ikki qismdan iborat bo'lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko'rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini "*The Chicago Manual of Style, 16th Edition*" qo'llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko'rib olishingiz mumkin.

Ushbu son "Oltin bitiglar" tahririyatida sahifalandi.
Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi 103-uy.
e-mail: goldenscripts@gmail.com
Tel.: +99891 166-31-38
Bosishga 30. 03 2021-yilda ruxsat etildi
Qog'oz bichimi 70x100 1/16/.
nashriyot bosma tabog'i: 8
Jurnal 2017-yil 26 oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi
tomonidan № 0940 raqami bilan ro'yxatdan o'tgan.
Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.
"Mashhur-Press" bosmaxonasida chop etildi.
Buyurtma №0440 Adadi 300 dona.
Bosmaxona manzili:100129 Toshkent, Markaz 15, 1-uy. Tel.: +99890 900 75 77, +99894
659 94 62